

Το πρόβλημα των αξιών.

Διδάσκοντας (τις) αξίες σήμερα.

Οι αξίες στο σχολείο
Κρίση των αξιών

- Ο κόσμος αλλάζει ραγδαία.

Οι αξίες παραμένουν αναλλοίωτες μέσα στον χρόνο;

- Αν μια αξία άλλαξε σήμερα και δεν ισχύει, ήταν αξία χθες; Μήπως λανθασμένα την θεωρήσαμε ως αξία;
- Ποιες αξίες πρεσβεύει η κοινωνία σήμερα; Πώς προέκυψαν αυτές οι αξίες; Μπορούν να εντοπισθούν;

Πώς μπορεί η Εκπαίδευση να ανταποκριθεί στην καλλιέργεια αυτών των αξιών;

* *Αξίες και Αγορά;*

Χρησιμοθηρική γνώση σε βάρος της Μόρφωσης και του «παιδευτικού» χαρακτήρα της Εκπαίδευσης;

- Μπορεί ο εκπαιδευτικός να διδάξει αξίες σε μια κοινωνία που αλλάζει και που πιστεύει ενδεχομένως σε άλλες αξίες; Δικαιούται ο εκπαιδευτικός να πάρει θέση;
- Ποιος είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο ζήτημα των αξιών, ουδετερότητα, επιφυλακτικότητα ή θέση;

Παραδοξότητες της εποχής

- Στην κοινωνία της σχετικότητας και της συνεχούς αναζήτησης προβάλλεται το πρόβλημα των αξιών, αναζητούνται απόλυτες αρχές. Αναζητούμε νέες αφηγήσεις.

Αξίες:

**αρκεί το ταξίδι ή πρέπει
οπωσδήποτε να αναζητηθεί
και να βρεθεί η Ιθάκη;**

**ένα αμείλικτο ερώτημα για
τον εκπαιδευτικό**

- Δύο κυρίαρχες απόψεις: μυθικές θεές ή λογικές αρχές;
- * οι αξίες ως οντότητες (μυθολογία),
- * οι αξίες ως σύνολα με συγκρούσεις και αντινομίες (ιστορική διαλεκτική των αξιών)

- Αξίες: πρόκειται για στάσεις και μορφές συμπεριφοράς, για χαρακτήρα, τρόπο του βίου, ήθος. Ο μαθητής πρέπει μέσα από την εμπειρία να συνειδητοποιήσει τη σημασία των αξιών.

*Πώς μπορεί η Εκπαίδευση να ανταποκριθεί στην καλλιέργεια αυτών των αξιών;

*Αξίες και Αγορά;

Χρησιμοθηρική γνώση σε βάρος της Μόρφωσης και του «παιδευτικού» χαρακτήρα της Εκπαίδευσης;

Αξίες ανθρώπινες (ήθος, δικαιοσύνη) και αξίες 'οικονομικές'. Η αντιπαράθεση αξιών είναι έκδηλη σε προσωπικό επίπεδο: αδικία, απληστία, έλλειψη συμπόνιας και δικαιοσύνης.

- Από το πλατωνικό σπήλαιο στην ‘πλήθουσα αγορά’ ;
- Το πρόβλημα της εκπαιδευτικής πολιτικής από τον Πλάτωνα μέχρι τις μέρες μας.
- Η εκπαιδευτική πράξη είναι πολιτική πράξη: περιαγωγή της ψυχής.

μόρφωση=πολιτική μόρφωση

- Θέματα και προβλήματα στο μάθημα(σε κάθε μάθημα) δεν πρέπει να συνδεθούν αποκλειστικά με την επιστήμη και τις εξειδικευμένες γνώσεις, αλλά να προσφέρουν ερεθίσματα για μόρφωση, για καλλιέργεια των εσωτερικών δυνάμεων του ανθρώπου. Η επιστήμη πρέπει να αφήνει διόδους στη μόρφωση.
- Παιδεία: η δύναμή μας για το μέλλον
- Τα προβλήματα που απασχολούν τον κόσμο πρέπει να γίνουν αντικείμενο διδασκαλίας

- **Αγνά συναισθήματα απέναντι στον άλλο, ενσυναίσθηση, προσφορά αγάπης αλλά και τήρηση κανόνων, έντιμη συμπεριφορά, υποταγή του 'εγώ' στις κοινές επιδιώξεις.**
- **Δεν ισχύουν σήμερα στον ίδιο βαθμό, αλλά δεν εξαφανίσθηκαν. ... μάλλον δεν είναι 'λειτουργικές'**

- Τα άτομα εσωτερικεύουν τις κυρίαρχες αξίες οι οποίες εναρμονίζονται προς το πολιτικο-οικονομικό θεσμικό πλαίσιο, δηλ. δεν είναι εντελώς ελεύθερα να διαμορφώσουν τον κόσμο τους.
- Σε μια ετερόνομη κοινωνία οι αξίες τους προκαθορίζονται από τις κυριαρχούσες παραδόσεις.
- Σε μια αυτόνομη κοινωνία τα άτομα αμφισβητούν, αλλά και νομοθετούν. Όχι εκπαίδευση αλλά ανάπτυξη του χαρακτήρα και διαμόρφωση του ενεργού πολίτη μέσα από μια δια βίου παιδεία.

Ερωτήματα

- Πρέπει να έχει ο μαθητής λόγο στη διαμόρφωση των προσωπικών του αξιών;
- Είναι δυνατόν όλοι οι εκπαιδευτικοί να καταλήξουν με τους μαθητές τους σε ταυτόσημα αποτελέσματα σχετικά με τις αξίες;
- Έχει αξία ο διάλογος σχετικά με τις αξίες, όταν δεν καταλήγει σε συγκεκριμένες λύσεις;

- Πώς μέσα από μιαν ετερόνομη κοινωνία και εκπαίδευση θα αλλάξουν οι δομές της παιδείας; Πώς θα γίνει η αλλαγή;

Μέσα από την 'εκπαίδευση' και από 'μέσα' προς τα 'έξω'. Θα ξεκινήσει από το άτομο, τον μαθητή: άσκηση δημοκρατικού ήθους, να ασχοληθεί ο μαθητής με τον εαυτό του και το αποτέλεσμα να το κάνει πράξη.

Δηλαδή το δημοκρατικό ήθος θα οδηγήσει στην κριτική συνειδητοποίηση των πραγμάτων και στη συνέχεια στην υπευθυνότητα, η οποία θα οδηγήσει στην αλληλεγγύη, αγάπη, αλληλοστήριξη, δικαιοσύνη. Έτσι τονώνεται το δημοκρατικό ήθος (κύκλος).

Πλάτων: οι φιλόσοφοι να κυβερνήσουν ή οι κυβερνήτες να φιλοσοφήσουν. Ο κυβερνήτης κατεβαίνει στο σπήλαιο.

* Αντισταθμιστική Αγωγή-Ανισότητες στην εκπαίδευση.

- Λέγοντας διδασκαλία των αξιών και μόρφωση δεν εννοούμε την απλή μετάδοση αξιών-πληροφόρηση- αλλά μια διαδικασία με ενεργό συμμετοχή του υποκειμένου. Ο εκπαιδευτικός δεν μπορεί να αναφέρεται στις αξίες χωρίς άμεση επαφή με πραγματικά προβλήματα και γεγονότα. Όλα τα μαθήματα προσφέρονται και προσφέρουν δυνατότητες για διάλογο και αντιπαράθεση. Ο μαθητής πρέπει να οδηγείται να κοιτάζει πίσω από τα πράγματα, αλλά και πού οδηγούν (να αναζητεί το νόημα δίνοντας ή προσφεύγοντας σε πολλές ερμηνείες).

- Η εκπαίδευση απονευρώνεται και περιορίζεται σε τεχνικές διαδικασίες και εξετάσεις: τεχνοκρατικό περίβλημα χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο. Δεν σημαίνει ότι, επειδή είμαι καλός στα μαθήματα, μπορώ και να καταλάβω τον άλλο. Η εκπαίδευση δείχνει να απέτυχε μέχρι τώρα να καλλιεργήσει την αγάπη και την αλληλοκατανόηση.

- Η Παιδαγωγική και η Διδασκαλία είναι πρωτίστως θέμα αξιών(σκοπών/ **γιατί διδάσκω;**) και δευτερευόντως **πώς διδάσκω**. Το γιατί επηρεάζει το πώς. Βέβαια το γιατί και το πώς αποτελούν μια ενότητα.
- Ο εκπαιδευτικός δεν πρέπει να είναι απλώς τεχνοκράτης αλλά κυρίως παιδαγωγός/ δάσκαλος. Για τον J. Dewey Παιδαγωγική είναι η αναδόμηση-αναδιοργάνωση της εμπειρίας που προσθέτει στο νόημα της εμπειρίας και που αυξάνει την ικανότητά μας να κατευθύνουμε την πορεία της επακόλουθης εμπειρίας. Αυτό σημαίνει ότι η Παιδαγωγική ασχολείται με την ανάπτυξη των ικανοτήτων/δυνατοτήτων των μαθητών και όχι με τον περιορισμό της κριτικής τους συνείδησης.

- Σχέδιο εμπορευματοποίησης: μετατροπή της εκπαίδευσης από δημόσιο συλλογικό αγαθό σε ατομικιστικό εμπόρευμα που μπορεί να πουλιέται και να αγοράζεται στην αγορά.
- Μετρήσεις επίδοσης με εξετάσεις και σταθμισμένα τεστ. Η χρηματοδότηση της εκπαίδευσης (θα) βασίζεται σε αυτές τις μετρήσεις. Όμως ποιες προϋποθέσεις έχει ένας μαθητής από χαμηλό κοινωνικοοικονομικό στρώμα να μάθει; Donalddo Macedo: ένας πεινασμένος μαθητής είναι αδύνατον να μάθει. Τα σχολεία των φτωχών (πρέπει να) τιμωρούνται.

Δύο καρπούζια στη ίδια μασχάλη;

- Δεν εννοούμε να απαρνηθούμε την επιστήμη και τις εξειδικευμένες γνώσεις, αλλά να έχουν ως σκοπό τους και τη μόρφωση: ανάπτυξη της προσωπικότητας, συμμετοχή στη διαμόρφωση των κοινωνικών συνθηκών και στη βελτίωσή τους και προετοιμασία για το επάγγελμα.
- Αντίποδας οι εισαγωγικές εξετάσεις που επισκιάζουν τις προσπάθειες για μόρφωση ήδη από την Ε΄ Δημοτικού.

- Herbart (Πρωταγόρας): “διαπαιδαγωγούν μάθημα”. Η διδασκαλία πρέπει να στοχεύει στην αγωγή, στη μετάδοση και καλλιέργεια αξιών
- P. Petersen: παιδαγωγική διάσταση του μαθήματος
- Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο παρατηρείται ‘επιστημονικοποίηση’ του μαθήματος
- Τη δεκαετία του ’70 επαναδιατυπώνεται το αίτημα για παιδαγωγική αποστολή του σχολείου(θάρρος στην αγωγή)

- 21^{ος} αι. : τονίζεται η επιστημονική αποστολή του σχολείου. Κερδίζουν έδαφος οι σχολικές επιδόσεις και η μετάδοση δεξιοτήτων. PISA (μελέτες για τις επιδόσεις εκπαιδευτικών συστημάτων σε διεθνές επίπεδο), OECD(Basic Education Policies Project για τον καθορισμό δεσμευτικών standards για την ποιότητα των σχολείων). Μέχρι σήμερα δεν υπάρχουν εφάμιλλες προτάσεις και αντίστοιχα κριτήρια για τη «μέτρηση» της παιδαγωγικής αποτελεσματικότητας του σχολείου.
- Τα τελευταία χρόνια επαναδιατυπώνεται το αίτημα για την παιδαγωγική αποστολή του σχολείου με αφορμή την παιδική εγκληματικότητα.

Τι διδάσκουμε;

Συγκεκριμένες αξίες ή τον πλουραλισμό αξιών;

- Ο πλουραλισμός των αξιών καθιστά δύσκολη τη θεματοποίησή τους. Η συζήτηση κινείται μεταξύ ενός δεσμευτικού κανόνα αξιών και της ανοχής που πρέπει να χαρακτηρίζει μια μεταμοντέρνα κοινωνία.
- Μπορεί το σχολείο, και με ποιο τρόπο, να λειτουργήσει παιδαγωγικά σε μια κοινωνία που διακρίνεται από πλουραλισμό αξιών; Επειδή μάλιστα το σχολείο στο παρελθόν υπηρέτησε συγκεκριμένες ιδεολογίες, μήπως θα έπρεπε να είναι ουδέτερο αξιών; Μα ο εκπαιδευτικός δεν είναι φορέας αξιών;

Αναγκαιότητα για διδασκαλία αξιών

- Συμφωνία για την αναγκαιότητα της διδασκαλίας αξιών
- Διαφωνία ως προς τους σκοπούς, το περιεχόμενο και τη μεθοδολογική προσέγγιση των αξιών στο σχολείο.
- Ποιες αξίες κυριαρχούν στα διάφορα κράτη: τιμιότητα, καλή συμπεριφορά = καλοί τρόποι, σεβασμός προς τον άλλο.

Στα οικονομικά εύρωστα κράτη ισχύουν οι 'μοντέρνες' αξίες ενώ στα λιγότερο εύρωστα οι παραδοσιακές. Στις ΗΠΑ κυριαρχεί η θρησκευτική πίστη(παραδοσιακή αξία) ενώ στη Γερμανία και στην Ισπανία πιο νεωτερικές αξίες.

Στην Ελλάδα το 'φιλότιμο' δεν θεωρείται πλέον αξία(γνώρισμα ευάλωτου ή ανίκανου ανθρώπου). Η συνοχή της οικογένειας, η αλληλεγγύη και η ανεκτικότητα έδωσαν τη θέση τους στην προσωπική αυτονομία και στην ψυχική επιβίωση.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

- ❧ Πρέπει ζητήματα αξιών να γίνονται αντικείμενο διδασκαλίας;
- ❧ Υπάρχουν αξίες οικουμενικές και διαχρονικές;
- ❧ Ποιες αξίες αξίζει να διδάσκονται στο σχολείο;
- ❧ Με ποιους τρόπους διδάσκονται οι αξίες στο σχολείο;

Μπορεί το σχολείο να αναλάβει τη 'διδασκαλία αξιών';

- Αγωγή υγείας, καταναλωτή, κυκλοφοριακή, για την ειρήνη κλπ.
- Το σχολείο παραμένει ουραγός σε σύγκριση με επιδράσεις από τα μέσα, τις διαδικασίες κοινωνικοποίησης στις ομάδες συνομηλίκων κλπ.

Το ταξίδι μπορεί να αντικαταστήσει την Ιθάκη

- Ενώ αναγνωρίζεται η παιδαγωγική λειτουργία του σχολείου, τα ΑΠ δεν θεματοποιούν τις αξίες. Αυτή η λειτουργία επαφίεται στον εκπαιδευτικό.
- Ο εκπαιδευτικός ωστόσο εμφορείται από αξίες και είναι ορατός ο κίνδυνος να κατευθύνει και να προσπαθεί να 'πείσει
- Πρέπει ο εκπαιδευτικός να τηρήσει ουδέτερη στάση ή να αποφύγει να ασχοληθεί με θέματα αξιών;
-

Ποιες αξίες πρέπει να θεματοποιήσει το σχολείο;

- Αυτονομία, αυτοδιάθεση, υπευθυνότητα απέναντι στον εαυτό στον άλλο, στον πλανήτη(οικολογική συνείδηση), ικανότητα επικοινωνίας με τον άλλο, με τον άλλο πολιτισμό, αίσθημα αλληλεγγύης προς τον πλησίον, την κοινότητα, την κοινωνία.
- Διαμόρφωση ενός δεσμευτικού κανόνα αξιών για όλο τα κράτη: διαμόρφωση ενός παγκοσμίου ήθους και έθους.
- Οι αξίες, οι οποίες στηρίζονται στην αρχή των επιδόσεων, είναι: οικονομική ισχύς, εξουσία, κατακυρίευση του άλλου.

- Έρευνες αποδεικνύουν ότι οι αξίες των μαθητών δεν διαφέρουν από αυτές των εκπαιδευτικών. Παρ' όλα αυτά δεν υπάρχει καμιά γενικότερα αναγνωρισμένη πρόταση για την καλλιέργεια και προώθηση αυτών των αξιών.
- Τι συμβαίνει όμως αν οι αξίες του σχολείου και της οικογένειας συγκρούονται μεταξύ τους;
- Λέγεται πολλές φορές ότι οι γονείς πρέπει να αναζητήσουν σχολείο και εκπαιδευτικό των οποίων οι αξίες να συμφωνούν με τις δικές τους.

Έμμεση διδασκαλία αξιών

- (σχολικό κλίμα, σχολικό ήθος): συναισθηματικό κλίμα, κανόνες και αρχές από όλους για όλους
- Όχι μόνο γνωστικοί στόχοι αλλά και κοινωνικοί: Συμμετοχή του μαθητή στις αποφάσεις και στις διαδικασίες, δημοκρατικές αρχές, καθήκοντα και υποχρεώσεις- Ο εκπαιδευτικός ως πρότυπο-το σχολείο λειτουργεί ως κοινότητα- άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία(συναντήσεις εντός και εκτός σχολείου).

Project Αυστραλίας- Kohlberg: “Just Community”

Άμεση διδασκαλία αξιών

- Μοντέλα με θεματοποιημένες αξίες
- Μοντέλα με ηθικά ερωτήματα και διλημματικές καταστάσεις.
- μοντέλα στα οποία διακρίνονται τα τελεολογικά, ανθρωπολογικά, μεθοδολογικά στοιχεία:
 1. απόρριψη της ηθικής αγωγής: οι αξίες είναι υποκειμενική υπόθεση, ουδετερότητα, ο άνθρωπος *tabula rasa*,

- 2. ‘αντικειμενικότητα’ των αξιών, οι οποίες παραδίδονται από την πολιτισμική παράδοση
- ‘αντικειμενικές αξίες’ οι οποίες μεταφέρονται από προσωπικότητες
- άμεση διδασκαλία αξιών, κανόνων αξιών
- 3. ευαισθητοποίηση (ηθικότητα μέσω ενσυναίσθησης)
- 4. ανάλυση των αξιών: κριτική τοποθέτηση, σύγκρουση αξιών
- Διλημματικές καταστάσεις

- 5. εκπαιδευτικοί και μαθητές σε ομάδες εργασίας με θέματα τη δικαιοσύνη, τη στάση απέναντι στον πόλεμο και την ειρήνη, τη φροντίδα για τον πλησίον κλπ.
- 6. ανθρωποκεντρικό μοντέλο: ενεργοποίηση για την επιβίωση του ανθρώπου και του πλανήτη
- 7. κοινωνικές δράσεις: ενσυναίσθηση αλλά με πραγματική ενεργοποίηση του μαθητή για συμπράσταση και βοήθεια προς τον άλλο.

Χαρτογράφηση αξιών που πρέπει να ενταχθούν στο ΑΠ:

1. Το αβέβαιο της γνώσης.
2. Δικαιώματα και υποχρεώσεις.
3. Αδικία και δικαιοσύνη.
4. Πολιτική και δημοκρατική ελευθερία.
5. Σεβασμός στη ζωή του άλλου και γενικότερα του πλανήτη.
6. Σωματική και πνευματική υγεία και ευεξία.

1. Αναζητώντας τη γνώση

Αγνωστικισμός-σχετικισμός- «αντικειμενική γνώση»»

- Κάθε γνώση συνοδεύεται από λάθος και ψευδαίσθηση. Δεν υπάρχει γνώση που να μην έχει μολυνθεί από το λάθος και την ψευδαίσθηση.
- Μια γνώση δεν αποδίδει τον «πραγματικό κόσμο», καθώς υπεισέρχονται λάθη αντίληψης και νόησης καθώς και λάθη συναισθηματικής διάθεσης.
- Όσο πιο βέβαιοι είμαστε για κάτι, τόσο και πιο επιρρεπείς είμαστε στο λάθος, τόσο και στενότερο ορίζοντα σκέψης έχουμε.
- Η βεβαιότητα είναι επικίνδυνη.

Η επιστημονική προσέγγιση των πραγμάτων μπορεί να προφυλάξει από λάθη, αλλά μπορεί να προκαλέσει και ψευδαισθήσεις.

Η επεξεργασία των πληροφοριών γίνεται μέσα στον ανθρώπινο οργανισμό.

Πηγές λάθους: εγωκεντρισμός-μνήμη-κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον

Τα δόγματα, οι θεωρίες και οι ιδεολογίες όχι μόνο στηρίζονται σε λάθη και ψευδαισθήσεις, αλλά και τις προστατεύουν.

Η «ορθολογική γνώση» που αγνοεί την υποκειμενικότητα και το συναισθηματικό κόσμο δεν είναι ορθολογική. Αν η γνώση δεν παραμείνει ανοικτή στον έλεγχο, εκφυλίζεται και εκπίπτει σε δόγμα.

Η ορθολογικότητα δεν αναφέρεται και δεν ισχύει σε όλα τα επίπεδα της ανθρώπινης γνώσης και συμπεριφοράς: ο επιστήμονας μπορεί να είναι ορθολογικός στην επιστήμη του αλλά ανορθολογικός στην προσωπική του ζωή.

- Το απροσδόκητο μας αιφνιδιάζει και μας εκπλήσσει. Προσπαθούμε να εντάξουμε το νέο στις ιδέες και θεωρίες μας.
- Διάλογος-(αυτο)παρατήρηση-αναστοχασμός.
- Δεν κατέχω τις ιδέες, αλλά με κατέχουν.
- Συνεχής έλεγχος των ιδεών, ώστε να αποφύγουμε τις ιδεολογίες και την «ορθολογικοποίηση».

- Ενιαία προσέγγιση της γνώσης: όχι μεμονωμένες και αποσπασματικές γνώσεις. Το όλον είναι κάτι παραπάνω από τα μέρη. Το όλον διαθέτει στοιχεία που δεν υπάρχουν στα μέρη, αλλά και στοιχεία των μερών ενδέχεται να αποκλείονται από τους περιορισμούς που θέτει το όλον. Για να καταλάβουμε τα μέρη, πρέπει να ανασυνθέσουμε το όλον.

Όλα τα πράγματα στηρίζονται σε άλλα και στηρίζουν άλλα. Όπως κάθε κύτταρο περιέχει το σύνολο της γενετικής κληρονομιάς, έτσι και κάθε άτομο περιέχει το σύνολο της κοινωνικοπολιτισμικής γνώσης-συμπεριφοράς.

Όπως δεν πρέπει να απομονώνουμε τα μέρη από το όλον, έτσι δεν πρέπει και να απομονώνουμε τα μέρη μεταξύ τους.

Συνήθως λέγεται ότι η γενική νοημοσύνη δεν ευνοεί οπωσδήποτε την ανάπτυξη των ιδιαίτερων και ειδικών ικανοτήτων. Μήπως όσο πιο ισχυρή είναι η γενική νοημοσύνη κάποιου τόσο και μεγαλύτερη είναι η ικανότητά του να επεξεργάζεται ειδικά προβλήματα; Μήπως η γενική νοημοσύνη οργανώνει τις γνώσεις για την αντιμετώπιση κάθε μεμονωμένης περίπτωσης;

Η εξειδίκευση καταστρέφει τη σφαιρικότητα. Οι πολύπλοκες πραγματικότητες διαμελίζονται. Ο ανθρώπινος εγκέφαλος κλείνεται σε επιστημονικούς κλάδους. Η έλλειψη της σφαιρικής αντίληψης του κόσμου οδηγεί στην έλλειψη υπευθυνότητας, καθώς ο καθένας θεωρεί τον εαυτό του υπεύθυνο στην περιοχή του.

2. Δικαιώματα και υποχρεώσεις

- Ο μαθητής πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι τα γεγονότα δεν θίγουν μόνον αυτόν αλλά με αλυσιδωτούς κραδασμούς όλη την κοινωνία. Δεν είναι άμοιρος ευθυνών απέναντι στις εσωτερικές ή και στις διεθνείς εξελίξεις.
- Η προσωπική ευτυχία δεν πρέπει να επιδιώκεται ερήμην του γενικότερου 'καλού'.
- Το σχολείο πρέπει να καλλιεργήσει στους μαθητές την πεποίθηση ότι βρίσκονται σε κοινή αποστολή, τόσο οι αυτόχθονες όσο και οι 'ξένοι'.

- Ο συναγωνισμός δεν στρέφεται κατά του άλλου, αλλά σκοπεύει στην ακριβέστερη επίτευξη του κοινού σκοπού. `Ολοι είμαστε προσωρινοί κάτοικοι του ίδιου κόσμου, ακόμα και αν έχουμε διαφορετικό πολιτισμό ή ομιλούμε διαφορετική γλώσσα. Εξάλλου σήμερα με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ιδιαίτερα την τηλεόραση και το διαδίκτυο, ο μακρινός 'άλλος' λειτουργεί περισσότερο ως γείτονας από τον διπλανό γείτονα.

- η απλή συν-ύπαρξη διαφορετικών ανθρώπων και πολιτισμών δεν προεξοφλεί οπωσδήποτε τον πλουραλισμό και την πραγματική συνύπαρξη διάφορων και διακρινόμενων μεταξύ τους ανθρώπων και πολιτισμών. Αυτή η αρμονική συνύπαρξη είναι προτιμότερη από την εξαφάνιση των αντιθέσεων, από την άρση του διαφορετικού, γιατί τότε είναι ευκολότερη, ή θα έχει ήδη επέλθει, η ισοπέδωση της ανθρώπινης συνείδησης και σκέψης.

3. αδικία και δικαιοσύνη'

- Πολιτεία (II, 358e3): ο μύθος του Γύγη: είναι προτιμότερο να αδικεί κανείς παρά να αδικείται. Στον 'Φιλοκτήτη' του Σοφοκλή ο ομώνυμος ήρωας προτιμά να αποτυγχάνει πράττοντας το καλό, παρά να νικά με σύμμαχο την αδικία (94-95).
- Η δικαιοσύνη ως αφηρημένη έννοια ή αρετή δεν ωφελεί, αν δεν εφαρμοσθεί στην πράξη. 'εθισμός' (έξις) στην αρετή (Αριστοτέλης).

- Ο μαθητής θα πρέπει να μάθει να σέβεται τους άλλους και να συμπεριφέρεται με τιμή και αξιοπρέπεια τόσο προς αυτούς όσο και προς τον εαυτόν του. Αν είναι καλός ή ευφυής μαθητής δεν σημαίνει αυτομάτως ότι είναι και ηθικός ούτε ότι οπωσδήποτε θα είναι ευτυχισμένος στην ζωή του.

4. πολιτική και δημοκρατική ελευθερία

- Η ελευθερία έχει βαρύ τίμημα: το ήθος.
- Πολιτική ελευθερία: κατά εξωτερικής επιβουλής.
- Η δημοκρατική ελευθερία 'επιβάλλει' στον κάθε πολίτη να πάρει θέση απέναντι στα προβλήματα, να συμμετάσχει στα δημόσια ζητήματα.
- Η Παιδαγωγική έχει ανάγκη την Πολιτική.

- Η σχολική τάξη, ως κοινότητα και ως ομάδα εξασφαλίζει ίσα δικαιώματα σε όλους, αλλά απαιτεί την τήρηση κανόνων και αρχών. `Οψιμα διατυπώθηκε και η προσωινμία μιας τέτοιας σχολικής τάξης: Just Community (δημοκρατική σχολική κοινότητα)=πνεύμα της αρχαίας πόλεως

μανθάνουσα κοινότητα

5. *‘σεβασμός της ζωής όχι μόνον του άλλου αλλά γενικότερα του πλανήτη’*

- Ο άνθρωπος γνωρίζει, και ο μαθητής γνωρίζει, το ‘πρέπει’, αλλά τις περισσότερες φορές δεν το πράττει. Δεν ωφελεί να του επαναλαμβάνουμε αυτό που πρέπει να κάνει. Είναι ζήτημα αν αυτό το ‘πρέπει’, το οποίο γνωρίζει, θα το πράξει, και είναι δύσκολο να συμβουλευτεί κανείς με ποιο τρόπο όλοι μαζί θα το πράξουμε. Σίγουρα είναι θέμα αγωγής, και δη πολιτικής αγωγής.

- Ο ίδιος ο Piaget έχει καταλήξει στο αποτέλεσμα: τα παιδιά συνειδητοποιούν σταδιακά τους κανόνες των παιχνιδιών, τα οποία παίζουν, και μάλιστα **όταν θα έχουν παίξει για μεγάλο χρονικό διάστημα** με βάση μια δέσμη κανόνων και αρχών.
- Η συμπεριφορά του ανθρώπου δεν μεταβάλλεται με τις γνώσεις ή με τις τυποποιημένες προσεγγίσεις των προβλημάτων και των διλημμάτων. Απαιτείται η **εμπειρία**, η οποία θα προκύψει από την σύμπραξη των μαθητών της τάξης, του σχολείου, των ομάδων μαθητών από διάφορα σχολεία, από την συμβίωση στο πλαίσιο ομαδικών δραστηριοτήτων, από την συνύπαρξη μαθητών από διάφορα κράτη ή και ηπείρους.

- Για να έχει αποτέλεσμα μια τέτοια προσπάθεια, θα πρέπει να υπάρχει η διάθεση για κατανόηση του άλλου, για ενσυναίσθηση. Λέγοντας ‘άλλον’ εννοούμε όχι αποκλειστικά τον πλησίον αλλά τον άλλο πολιτισμό, τα διαφορετικά ήθη και έθιμα ή τον άλλο τρόπο σκέψης. Είναι και αυτή μια ‘τέχνη’ που μαθαίνεται.

- Στη σχολική τάξη υπογραμμίζονται τα κοινά γνωρίσματα, οι κοινοί τρόποι σκέψης, κοινοί μύθοι ή παραδόσεις, κοινά σημεία στις θρησκείες των διαφόρων λαών.
- **Αν και αυτό είναι κάτι θετικό, στην πραγματικότητα δεν εγγίζει τον μαθητή ιδιαίτερα.** Όχι μόνον ο μαθητής δεν έχει μάθει πολλές φορές να συναισθάνεται και να συμπάσχει, αλλά και δεν θεωρεί ότι πρέπει να είναι παρών στο πρόβλημα, δεν το αντιμετωπίζει ως δικό του. Ο μαθητής πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι ο άνθρωπος είναι ο ίδιος παντού, με όνειρα και απογοητεύσεις, με προβλήματα, άγχος και ανασφάλεια.

- **Ναι, δεν είναι εύκολο να γεφυρωθούν οι αντιθέσεις, να κατανοήσει κανείς τον άλλο, τον κάθε 'άλλο', και σε όλα. Και αν το μπορεί για τον ένα, τον πλησίον του, είναι σχεδόν αδύνατον να το μπορεί για μια ομάδα ανθρώπων ή για ένα λαό. Είναι σημαντικό ωστόσο να διακρίνει κανείς τα κίνητρα, τις προϋποθέσεις του άλλου, ώστε να κατανοήσει και την συμπεριφορά του ή τον τρόπο σκέψης του.**

6. σωματική και πνευματική υγεία και ευεξία

- ... πιστεύεις, όπως έχουν την εντύπωση πολλοί, ότι εκείνοι που εθέσπισαν στην εκπαίδευση των νέων την μουσική και την γυμναστική τις εθέσπισαν για να διαπλάθουν με την μια το σώμα και με την άλλη την ψυχή; ...γιατί εγώ νομίζω ότι εθέσπισαν και τις δύο κυρίως για την ψυχή' (Πολιτ. ΙΙΙ, 410c5).
- Για τον Πλάτωνα η καλλιέργεια της ψυχής οδηγεί σε ωραίο και υγιές σώμα, και όχι το αντίστροφο. Βέβαια με την 'μουσική' καλλιεργείται έμμεσα και το σώμα. Τόσο η 'μουσική' όσο και η γυμναστική διαπλάθουν όχι μόνον το σώμα αλλά και την ψυχή.

- η αποκλειστική αφοσίωση στην μουσική οδηγεί στην μαλθακότητα ενώ η άσκηση μόνον του σώματος στην αγριότητα και σκληρότητα. Η υγεία ως αξία σημαίνει αρμονία, είναι μια ενοποιητική αρχή που διέπει το σώμα και το πνεύμα. Ασθένεια σημαίνει διατάραξη και άρση αυτής της αρμονίας.

Διδασκαλία αξιών στο Αναλυτικό Πρόγραμμα

Εισαγωγή της ηθικής και κοινωνικής ανάπτυξης στο Αναλυτικό Πρόγραμμα

Ως:

- 1. αυτόνομο διδακτικό αντικείμενο μέσω αυτοτελών προγραμμάτων που στοχεύουν απευθείας στην ηθική και κοινωνική ανάπτυξη του μαθητή**
- 2. στο πλαίσιο της διδασκαλίας των επιμέρους μαθημάτων του σχολικού προγράμματος με βιωματική προσέγγιση.**
- 3. προώθηση αξιών στην καθημερινή σχολική ζωή.**

1. Εκπαιδευτικά προγράμματα για τη διδασκαλία αξιών

- **values clarification**
- **cognitive developmental moral education**
- **values analysis**
- **set-of-values approach**
- **just community school**
- **character education partnership**
- **OKANA, ΚΕΘΕΑ**

Αξίες και στάσεις που έτυχαν επεξεργασίας μέσω αυτών των προγραμμάτων

- η αγάπη στη μάθηση
- ο σεβασμός της εργασίας,
- ο σεβασμός των προσωπικών και των ομαδικών επιτευγμάτων
- η προβολή αρετών, όπως η γενναιότητα, η καλοσύνη, η αυτοεκτίμηση, η υπευθυνότητα, η αυτογνωσία, η αποδοχή της διαφορετικότητας.

Προσανατολισμός προγραμμάτων διδασκαλίας αξιών

- Μεταβίβαση των κυρίαρχων αξιών.
- Λογική ανάλυση των κυρίαρχων αξιών με την επιστημονική μέθοδο.
- Συστηματική διαχείριση ενός ηθικού ζητήματος.
- Ανάδειξη των αξιών των μαθητών.
- Κριτική διερεύνηση των αξιών των μαθητών.

2. Διδασκαλία αξιών μέσω των μαθημάτων του ΑΠ

- Τα διδασκόμενα μαθήματα προσφέρουν δυνατότητες για διάλογο και αντιπαράθεση σχετικά με τις αξίες.
- Κάθε μάθημα εμπεριέχει στα περιεχόμενά του ιδέες, αρχές, αξίες, νοήματα, διλήμματα άξια να ενεργοποιήσουν το ενδιαφέρον, να προβληματίσουν και να γεννήσουν την απορία.

Διδασκαλία διλημματικής κατάστασης

- Ένα ηθικό, κοινωνικό, πολιτικό πρόβλημα που αντλείται είτε από το περιεχόμενο των μαθημάτων είτε από τις καταστάσεις της σχολικής ή εξωσχολικής ζωής και είναι συμβατό με το επίπεδο εμπειρίας του μαθητή.
- Εμπεριέχει «**αλληλοσυγκρουόμενες αξίες**», προκαλεί αναμέτρηση μεταξύ οικείων και ανοίκειων ιδεών.
- Ο μαθητής ή η ομάδα μαθητών αντιπαραβάλλει μεταξύ τους τις ηθικές αξίες και επιλέγει τις «σωστές», «αληθείς», «δίκαιες».
- Η απάντηση και κυρίως η δικαιολόγησή τους συνιστά την ουσία της διδασκαλίας της διλημματικής κατάστασης.

Διδασκαλία διλημματικής κατάστασης

- Όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο της αντιπαράθεσης και όσο πλουσιότερα είναι τα επιχειρήματα τόσο διευκολύνεται η ηθική προαγωγή του μαθητή.
- Πλεονεκτικά είναι τα διλήμματα στα οποία η ένταση της ηθικής σύγκρουσης είναι αυξημένη, ώστε να ερεθίζεται η σκέψη προς την κατεύθυνση της επίλυσης του προβλήματος.
- Προκειμένου η σύγκρουση να επιφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα πρέπει να προσεγγίζεται βιωματικά.

Επίλυση προβλήματος

- Επιλέγονται προβληματικές καταστάσεις πολιτικού, κοινωνικού και ηθικού χαρακτήρα.
- Προσεγγίζονται στοχαστικά, κριτικά, «φιλοσοφικά», όχι προς χάριν της πάλης των ιδεών, αλλά γιατί αναγνωρίζεται η πολυπλοκότητά τους.

Επίλυση προβλήματος

- Οι μαθητές διερευνούν, αναλύουν νοήματα και ιδέες, εξετάζουν διστάμενες απόψεις, αναζητούν κίνητρα και προθέσεις, αμφισβητούν αβάσιμους συλλογισμούς, δοκιμάζουν εναλλακτικές προτάσεις, επιχειρούν αιτιολογήσεις και ερμηνείες.
- Ο κριτικός έλεγχος δεν καταλήγει σε οριστικά κλειστές θέσεις, αλλά αφήνεται χώρος στην επιφύλαξη, στην αναίρεση και στα ανοιχτά ερωτήματα.

Πώς εργαζόμαστε στο πλαίσιο διλημμάτων;

Αυτό που επιχειρούμε είναι να εστιάσουμε σε συγκεκριμένες δεξιότητες που είναι απαραίτητες για τον διάλογο σε συνεργατικό και διερευνητικό πλαίσιο:

- Ακούμε τους άλλους
- Οικοδομούμε επάνω στα σημεία που θίγει ο προηγούμενος ομιλητής
- Συγκεκριμενοποιούμε και διατυπώνουμε υποθέσεις
- Αναγνωρίζουμε τις αντίθετες απόψεις
- Βρίσκουμε τα σημεία σύγκλισης και απόκλισης θέσεων
- Διορθώνουμε τη σκέψη μας
- Φροντίζουμε ώστε να τηρούμε τις διαδικασίες έρευνας
- Αυτοδεσμευόμαστε στην έρευνα για την εύρεση της αλήθειας ή της πλεονεκτικότερης θέσης.

Η «διδασκαλία» αξιών στο σχολείο

Γίνεται με:

□ Βιωματική διδασκαλία

- συμβουλές, παραινέσεις, προτροπές
- παράδειγμα ενηλίκων και συμμαθητών
- προσδοκίες σχολείου και εκπαιδευτικού
- εμπειρίες από τη ζωή στο σχολείο
- **άμεση ή έμμεση διδασκαλία αξιών στο Αναλυτικό Πρόγραμμα.**

Ηθική σκέψη / Ηθική
πράξη

Ερωτήματα

- Είναι ικανή η επιστημονική επεξεργασία των αξιών για τη διαπαιδαγώγηση ενάρετων ανθρώπων;
- Αν είναι γνωστή η πρόοδος της ηθικής ανάπτυξης του ανθρώπου, είναι προβλέψιμη η συμπεριφορά του σε δεδομένες περιστάσεις;
- Η γνώση του καλού σημαίνει και ηθική δράση;
- Η ανάπτυξη ηθικής συμπεριφοράς σε ένα ορισμένο πλαίσιο εγγυάται ηθική συμπεριφορά σε άλλο;

Ηθική συμπεριφορά

- Η ηθική σκέψη μόνη της δεν εγγυάται την ηθική συμπεριφορά.
- Η ανάπτυξη ηθικής συμπεριφοράς σε έναν ορισμένο πλαίσιο δεν εγγυάται ηθική συμπεριφορά σε άλλο.
- Η διανοητική επεξεργασία ηθικών ζητημάτων καλλιεργεί μόνο την ικανότητα του ανθρώπου να γνωρίζει το δέον γενέσθαι, να καταλήγει στο ηθικό συμπέρασμα.

Ηθική συμπεριφορά

Απαιτεί από τον άνθρωπο:

- τη γνώση του «δέον γενέσθαι»
- την ικανότητα να βλέπει τις πολλαπλές ηθικές διαστάσεις μιας κατάστασης
- την ετοιμότητα να συμπεριφέρεται ηθικά.

3. Η διδασκαλία αξιών στο πλαίσιο της καθημερινής σχολικής ζωής

- Η ηθική συμπεριφορά πρέπει να διδάσκεται στο σχολείο κριτικά ενταγμένη στο κοινωνικό πλαίσιο όπου ανήκει και μέσα από τις ανακύπτουσες καταστάσεις.
- Κριτική τοποθέτηση του μαθητή απέναντι στα καθημερινά προβλήματα, τις διαμάχες και αντιπαραθέσεις.
- Η ηθική συμπεριφορά δεν είναι αυτοματισμός, αλλά προϋποθέτει την ελευθερία επιλογής του μαθητή.
- Ο μαθητής πρέπει να κρατήσει υπεύθυνη στάση πέρα από τα όρια του προσωπικού του συμφέροντος ή των συμβατικών κανόνων.
- Ο μαθητής συσκέπτεται για να πραγματευτεί το νόημα της κατάστασης και τις αξίες που πρέπει να υπηρετηθούν.

Σχολικό κλίμα

Η διδασκαλία αξιών ευδοκιμεί σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα που ενθαρρύνουν:

- την κοινωνική αλληλεπίδραση
- τη διαλεκτική ανάλυση πραγματικών προβλημάτων
- την έκθεση σε διλημματικές καταστάσεις.

Η διδασκαλία αξιών στη σχολική τάξη

- Ανάδειξη και όχι καταπίεση συναισθημάτων
- Αποφυγή τεχνοκρατικής εκπαιδευτικής γλώσσας
- Ενεργοποίηση της φαντασίας εκπαιδευτικού και μαθητών
- Ανοιχτός διάλογος
- Κριτική επεξεργασία αξιών
- Σχέσεις ενδιαφέροντος και φροντίδας
- Σχολικό περιβάλλον ελευθερίας και ασφάλειας

Στρατηγικές διδασκαλίας αξιών

- Παιχνίδια ρόλων
- Μελέτη διλημματικών καταστάσεων
- Εκτεταμένη χρήση διαλόγου
- Φιλοσοφική ανάλυση προβλημάτων
- Ενσυναισθητική κατανόηση αφηγήσεων
- Εταιρική/ομαδική εργασία
- Μέθοδος του σχεδίου εργασίας

Ενσυναίσθηση

Ο μαθητής:

- **ανασυνθέτει το πλαίσιο αναφοράς άλλων προσώπων με τη συνδρομή υλικού από περιγραφές, αφηγήσεις, μαρτυρίες, εικόνες**
- **κατανοεί και αιτιολογεί την ανθρώπινη δράση μέσα στο πλαίσιο των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών προϋποθέσεων και περιορισμών της**
- **συλλογίζεται και συνάγει συμπεράσματα, ενώ ταυτόχρονα καλλιεργεί τη διαίσθηση, τη φαντασία και την ταύτιση**
- **αποκτά ένα είδος διανοητικής συνήθειας, διάθεσης να μεταβιβάζει την αποκτημένη εμπειρία για να αντιμετωπίζει καταστάσεις της πραγματικής του ζωής.**

Αξιακό σύστημα εκπαιδευτικού

- Κάθε διδακτική δράση εμπεριέχει αξιακές παραδοχές και εκτιμήσεις του εκπαιδευτικού.
- Μέρος των αξιών του εκπαιδευτικού είναι ίσως σε ασυμφωνία με τις επίσημες εκπαιδευτικές πρακτικές.
- Μέρος της εκπαίδευσης εκπαιδευτικών πρέπει να είναι η διερεύνηση των προσωπικών τους αξιών.

Παράδειγμα : Φιλοσοφία για παιδιά

Φιλοσοφία για Παιδιά

- Αντικείμενο του προγράμματος είναι η εμπλοκή των μαθητών στη διερεύνηση επιλεγμένων θεμάτων με σκοπό την καλλιέργεια της ικανότητάς τους για κριτική σκέψη, λογικό συλλογισμό, δημιουργική σκέψη, διατύπωση επιχειρημάτων, αλλά και αμοιβαίο σεβασμό, ενδιαφέρον και φροντίδα για τους άλλους.

Φιλοσοφία για παιδιά (M. Lipman)

- Το σχολείο δεν πρέπει να διδάσκει γνώσεις αλλά τρόπους σκέψης.
- Η σχολική τάξη πρέπει να μετατραπεί σε ερευνητική κοινότητα.

Αρχές υλοποίησης του προγράμματος

- Εξετάζονται περιστατικά ειδικά σχεδιασμένα ώστε να εμπεριέχουν φιλοσοφικά προβλήματα τα οποία θα χρησιμοποιηθούν ως ερέθισμα και βάση για διάλογο.
- Προκειμένου η φιλοσοφική αναζήτηση να έχει νόημα για τους μαθητές πρέπει να τους οδηγεί να αντιμετωπίσουν το φιλοσοφικό ζήτημα σαν να ήταν ένα δικό τους πρόβλημα.
- Τα θέματα – προβλήματα που προτείνονται εμπνέονται από τον κόσμο των μαθητών και απηχούν καθημερινά προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

Αρχές υλοποίησης του προγράμματος

- Η διερεύνηση βασίζεται σε ανοιχτές ερωτήσεις, οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να εκφράζουν τις απόψεις τους και να τις υποστηρίξουν με επιχειρήματα.
- Η εργασία βασίζεται στη συνεργασία στο πλαίσιο ομάδων.
- Η αξιολόγηση της διερευνητικής διαδικασίας αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της διδασκαλίας και διενεργείται και αυτή συνεργατικά.
- Στο τέλος προτείνονται τρόποι για την ανάληψη δράσης σύμφωνα με τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε η διδασκαλία.

Στόχοι του προγράμματος

- αξιοποίηση της ικανότητας για θέση ερωτήσεων, διενέργειας διαλόγου, υποστήριξης της θέσης με επιχειρήματα
- αξιοποίηση της δημιουργικότητας
- καλλιέργεια πνεύματος συνεργασίας και
- ανεκτικότητας απέναντι στη διαφορετική άποψη
- ανάπτυξη μόνιμης διάθεσης και ετοιμότητας για διερεύνηση
- συγκέντρωση της προσοχής
- καλλιέργεια δεξιοτήτων ακρόασης και ομιλίας
- αντιμετώπιση καταστάσεων με αμεροληψία, σεβασμό στην εναλλακτική άποψη
- ανάπτυξη στάσεων αμοιβαίας εμπιστοσύνης, αυτοεκτίμησης υποστήριξης των άλλων, ελευθερίας έκφρασης σκέψεων και συναισθημάτων, ανοιχτότητας σε νέες ιδέες,
- αυτοαξιολόγηση
- δέσμευση στις αποφάσεις που λαμβάνονται

Αντιρρήσεις για την εφαρμογή του προγράμματος

- Η φιλοσοφία θα επιβαρύνει ένα ήδη φορτωμένο ΑΠ.
- Οι εκπαιδευτικοί δεν είναι επιμορφωμένοι να διδάξουν το αντικείμενο.
- Οι εκπαιδευτικοί δεν είναι σίγουροι ότι κατέχουν τις «σωστές» απαντήσεις στα ερωτήματα.
- Δεν είναι σωστό να προσφέρεται γνώση αμφίβολη στους μαθητές.
- Υπάρχει πάντα η πίεση για ακαδημαϊκές επιδόσεις

Ανταπόδοση vs ανεκτικότητα;

(M. Lipman, *Lisa*, K-12 novels)

- Ο Harry και ο Timmy πήγαν μαζί να αγοράσουν γραμματόσημα. Ύστερα πήγαν για παγωτό. Εκεί ο Timmy διαπίστωσε ότι δεν είχε χρήματα. Ο Harry προσφέρθηκε να του αγοράσει ένα παγωτό και ο Timmy δεσμεύτηκε ότι θα αγόραζε αυτός τα παγωτά την επόμενη φορά. Καθώς έφευγαν από το μαγαζί, ένας συμμαθητής τους έβαλε τρικλοποδιά στον Timmy. Ο Timmy σε απάντηση του πέταξε τα βιβλία στο πάτωμα. Οι δυο φίλοι έφυγαν τρέχοντας. Λίγο πιο κάτω συζήτησαν σχετικά με το περιστατικό. Ο Timmy υποστήριξε: «Δεν μπορούσα να τους αφήσω χωρίς απάντηση. Η ανεκτικότητα είναι απόδοση δικαιοσύνης». Ο Harry του απάντησε «Ο σκοπός σου όταν ανταλλάσσεις γραμματόσημα είναι να δώσεις ένα και να πάρεις άλλο ένα πίσω. Όπως όταν δανείζεσαι χρήματα, θα τα επιστρέψεις πίσω. Αλλά αν κάποιος παίζει ένα βρώμικο παιχνίδι σε βάρος σου πρέπει κι εσύ να κάνεις το ίδιο; Δεν είμαι σίγουρος». «Έπρεπε να ανταποδώσω τα ίσα. Δεν μπορούσα να τον αφήσω να φερθεί έτσι χωρίς λόγο» υποστήριξε ο Timmy.

Ερωτήματα

- Τι είναι πιθανό να συμβεί όταν ανταποδίδουμε τα ίσα; Είναι δυνατόν να ξεκινήσει μια αλυσίδα ανταποδόσεων; Θέλει κάτι τέτοιο αυτός που ξεκινάει την πρώτη ανταπόδοση;
- Είναι η ανταπόδοση πραγματική εκδίκηση;
- Είναι σωστό να ανταποδίδουμε στο λάθος ένα άλλο λάθος; Είναι δυνατόν δυο λάθη να κάνουν ένα σωστό;
- Ποιες εναλλακτικές δυνατότητες είχε ο Timmy; Τι θα συνέβαινε αν αγνοούσε την πρόκληση;
- Πότε η αυτοάμυνα είναι η καλύτερη στρατηγική;
- Υπάρχει διαφορά ανάμεσα στην αντεκδίκηση και στην προσπάθεια «να δώσουμε στον άλλον ένα καλό μάθημα»;
- Υπάρχει διαφορά ανάμεσα : α) στην ανταλλαγή προϊόντων β) στην αποπληρωμή ενός χρέους γ) στην ανταπόδοση μιας χάρης δ) στο να μην προσφέρουμε χάρη αν δε λάβουμε εμείς πρώτα χάρη.
- Υπάρχει χρυσός κανόνας στην ανταπόδοση;

Φιλοσοφία για παιδιά

- Η φιλοσοφία μπορεί να δώσει νόημα στην εκπαίδευση των μαθητών σε κάθε μάθημα.
- Ο εκπαιδευτικός μπορεί να προκαλέσει τους μαθητές του να αναζητούν τις φιλοσοφικές διαστάσεις στα επιμέρους μαθήματα του ΑΠ.
- Η φιλοσοφία διασυνδέει τα διάφορα αντικείμενα και μειώνει τον κατακερματισμό στην εκπαίδευση.
- Η φιλοσοφία συμβάλλει στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης.
- Η φιλοσοφία προωθεί τον κοινωνικό και συναισθηματικό εγγραμματισμό των μαθητών.

Ηθικά διλήμματα L. Kohlberg: τήρηση του νόμου ή προστασία της ζωής; έξι στάδια

Η γυναίκα του Heinz είναι ετοιμοθάνατη. Ο γιατρός του συνέστησε ένα φάρμακο που θα μπορούσε να την σώσει. Το είχε ανακαλύψει ένας φαρμακοποιός, ο οποίος ζητούσε 30.000 αντί για 3.000 που στοίχιζε το φάρμακο. Ο Heinz δεν μπόρεσε να συγκεντρώσει το ποσό και παρακάλεσε τον φαρμακοποιό να του δώσει το φάρμακο σε φθηνότερη τιμή και θα τον πληρώσει αργότερα. Ο φαρμακοποιός αρνείται, καθώς θέλει να κερδίσει χρήματα από την ανακάλυψή του. Ο Heinz σκέπτεται να διαρρήξει το φαρμακείο και να κλέψει το φάρμακο, ώστε να σώσει τη γυναίκα του. Πρέπει να κλέψει το φάρμακο;

Ηθικά διλήμματα L. Kohlberg: έξι στάδια

I. Προσυμβατικό επίπεδο

Στάδιο 1: προσανατολισμός στην τιμωρία και στην υπακοή.

Αντιστοιχεί στην προσχολική-σχολική ηλικία. Το παιδί κρίνει τις πράξεις με κριτήριο τις αμοιβές ή τις ποινές- τις συνέπειες της πράξης που επιβάλλονται απέξω. Δεν είναι καλό να κλέβει κανείς, απαγορεύεται από τον νόμο. Θα τον δει κανείς και θα ειδοποιήσει την αστυνομία.

Υπέρ: δεν είναι κακή η πράξη (να πάρει το φάρμακο). Δεν θα κάνει άλλη ζημιά. Το φάρμακο κοστίζει 3.000 και όχι 30.000. Εξάλλου είχε ζητήσει να το αγοράσει.

Εναντίον: δεν έχει την άδεια να πάρει το φάρμακο, σπάζοντας την πόρτα, θα ήταν εγκληματίας... Το φάρμακο είναι ακριβό και επομένως το έγκλημα μεγάλο.

- Στάδιο 2: προσανατολισμός στην απλή ευχαρίστηση. Αντιστοιχεί στη σχολική ηλικία. Ωφελιμιστική ηθική. Μια πράξη είναι καλή όταν προκαλεί ευχαρίστηση, όταν έχει ευχάριστα αποτελέσματα. Κατανοούν ότι οι άλλοι έχουν διαφορετικές ανάγκες, αλλά δεν μπορούν να μεταφερθούν στη θέση τους. Ενδιαφέρον για τους άλλους αλλά για χάρη των δικών τους επιθυμιών. Συνεργάζονται, αλλά αναμένουν ανταπόδοση.

Υπέρ: Δεν κάνει κακό, αφού θα πληρώσει. Αν δεν θέλει να χάσει τη γυναίκα του, πρέπει να πάρει το φάρμακο. Έτσι θα κερδίσει και την επιδοκιμασία των άλλων.

Εναντίον: Ο φαρμακοποιός θέλει να κερδίζει, όπως εξάλλου όλοι. Για αυτό έχει το φαρμακείο, για να κερδίζει χρήματα.

II. Συμβατικό επίπεδο

Στάδιο 3: προσανατολισμός στον χρυσό κανόνα: «όπως θέλετε να συμπεριφέρονται οι άλλοι σε εσάς, έτσι να συμπεριφέρεσθε και εσείς προς αυτούς».

Μεταφέρονται στη θέση του άλλου, ακολουθούν αυτό που θεωρείται από τους πολλούς ως σωστό.

Υπέρ: δεν πρέπει να κλέβει κανείς, αλλά εδώ είναι μια ξεχωριστή περίπτωση. Το κάνει από αγάπη προς τη γυναίκα του.

Εναντίον: εάν πεθάνει η γυναίκα του, δεν πρόκειται να κατηγορηθεί. Έκανε ό,τι μπορούσε. Δεν είναι σκληρός, επειδή δεν θα κάνει τη διάρρηξη. Ο φαρμακοποιός είναι ουσιαστικά ο κακός.

- Στάδιο 4: προσανατολισμός στον νόμο, στο καλό του κοινωνικού συνόλου. Ο νόμος είναι πάνω από τις ατομικές ανάγκες.
- Υπέρ: πρέπει να σώσει τη γυναίκα του. Θα πληρώσει τον φαρμακοποιό και θα τιμωρηθεί ο ίδιος για την κλοπή.
- Κατά: Ναι μεν θέλει να σώσει τη γυναίκα του, αλλά πρέπει να τηρήσει τον νόμο.

III. Μετασυμβατικό επίπεδο

Στάδιο 5: προσανατολισμός στο κοινωνικό συμβόλαιο. Ο καθένας έχει τις δικές του αξίες και όλοι συνυπάρχουν. Οι νόμοι έγιναν μετά από αμοιβαία συμφωνία μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας. Όμως μερικές φορές τα ατομικά δικαιώματα πρέπει να μπαίνουν πάνω από τους νόμους, εφόσον νόμοι τέλειοι δεν υπάρχουν και μάλιστα είναι δυνατόν να παραβιάζουν τα ατομικά δικαιώματα.

Υπέρ: για να κρίνεις την κλοπή, πρέπει να έχεις εικόνα όλης της κατάστασης. Ήξερε ότι ήταν παράνομη η πράξη του, αλλά οποιοσδήποτε στη θέση του το ίδιο θα έκανε.

Εναντίον: Καταλαβαίνω ότι θα υπάρξει καλό μέσα από την κλοπή. Όμως αυτό δεν είναι και δικαιολογία. Πάντως η πρόθεση είναι καλή.

- Στάδιο 6: προσανατολισμός στους άγραφους νόμους και στις πανανθρώπινες αξίες καθώς και στην προσωπική συνείδηση: η πράξη μπορεί να μη συμφωνεί με την κοινή γνώμη ή τους νόμους, είναι η φωνή της συνείδησης.
- Υπέρ: η σωτηρία μιας ανθρώπινης ζωής είναι υπεράνω της κλοπής, την καθιστά ορθή πράξη. Η προστασία της ζωής είναι η ανώτερη αρχή.
- Εναντίον: Το φάρμακο μπορεί να μην είναι αρκετό για όλους τους ασθενείς που το χρειάζονται. Με την κλοπή το στερεί από άλλον που επίσης το έχει, ίσως και μεγαλύτερη, ανάγκη.

Ηθικά διλήμματα L. Kohlberg: έξι στάδια

Το δίλημμα του Heinz

Σημασία έχει η λογική δομή της απάντησης (πώς σκέπτεται κανείς όταν κρίνει μια πράξη)

Διαμόρφωση αξιών ως προϊόν της κριτικής σκέψης

Γνωστικός vs συναισθηματικός τομέας

- Ο διαχωρισμός του ακαδημαϊκού από τον αξιακό τομέα και η αντιστοίχιση του πρώτου με το λογικό μέρος και του άλλου με το μη λογικό θεωρείται σήμερα αφύσικος και τεχνητός.
- Αναγνωρίζεται η συναισθηματική υποδομή της νόησης και των λειτουργιών της και η νοητική υποδομή των συναισθημάτων και των αξιών.

Ηθική διάσταση της κριτικής σκέψης

Γνωστική διασταση

- Η κριτική σκέψη είναι εν μέρει νοητική ικανότητα ανάλυσης, σαφήνειας και διαλεκτικής αντιπαράθεσης.

Ηθική διασταση

- Η κριτική σκέψη είναι αρετή του χαρακτήρα, που επιτρέπει στο κριτικό άτομο να παραμένει ανοικτό σε διαφορετικές θέσεις και αντιλήψεις και να υποβάλλεται σε αυτοαξιολόγηση.

Ηθική ανάπτυξη κατά Kohlberg

- Όσο ανώτερο είναι το στάδιο της ηθικής ανάπτυξης που απαιτείται για τη συναγωγή της ηθικής κρίσης, τόσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των λογικών και γνωστικών διεργασιών που συνοδεύουν τη δομή του.
- Η εσωτερίκευση αξιών βασίζεται σε δεξιότητες όπως η ανάλυση, η διατύπωση υποθέσεων, η διαλεκτική αντιπαράθεση και διαθέσεις όπως η «ανοιχτότητα» απέναντι σε ιδέες και θέσεις, η αμεροληψία, η αμφισβήτηση των οικείων θέσεων.
- Άρα η εσωτερίκευση αξιών είναι προϊόν της κριτικής σκέψης και του κριτικού στοχασμού.

- Η αξιολόγηση του μαθητή που εργάζεται διερευνητικά στο πλαίσιο ομάδων εστιάζεται στις δεξιότητες και τις στάσεις που αυτός αναπτύσσει.
- Εστιάζεται καταρχήν στην ομάδα και τα επιτεύγματά που επέτυχε.
- Ενθαρρύνεται η επίγνωση του ρόλου που έπαιξε ο καθένας ως συμμετέχων στην ομαδική εργασία, με απώτερο σκοπό την αυτοδιόρθωσή του.
- Οι συμμετέχοντες μαθαίνουν να στοχάζονται σχετικά με τους τρόπους με τους οποίους συμμετέχουν συμπληρώνοντας τις λίστες αυτοαξιολόγησης και την αξιολόγησης της ομάδας.
- Αυτές οι δραστηριότητες προωθούν την ατομική ευθύνη κάθε μαθητή για τη λειτουργία της ομάδας, για την ενίσχυση του κλίματος που απαιτείται για την διερεύνηση, για το μεταγνωστικό στοχασμό και την αυτοαξιολόγηση και γενικότερα κάθε στην τροποποίηση της συμπεριφοράς κάθε μέλους ώστε να συνεισφέρει στην ομάδα ως όλον.
- Στοχάζόμενοι στις διαδικασίες της ομάδας οι συμμετέχοντες μαθητές είναι ικανοί να επικεντρώνονται στο πώς αυτοί και οι συμμαθητές τους λειτουργούν παρά στο τελικό προϊόν που παράγουν. Με τον τρόπο αυτό η αξιολόγηση εστιάζεται στη διαδικασία και όχι στην κριτική για τα πρόσωπα.
- Η έμφαση στην ετερο- και αυτοαξιολόγηση αποτελεί την πιο δυνατή προσέγγιση για την αξιολόγηση των ηθικών διαστάσεων.
- Καθώς το αντικείμενο μελέτης προοδεύει οι μαθητές ως ομάδα αξιολογούν εάν έχουν επιτύχει βαθύτερη κατανόηση των τεχνικών και ηθικών δεξιοτήτων που απαιτούνται για τη διεξαγωγή μιας καλής συζήτησης.
- Το διδακτικό προσωπικό αξιολογεί το βαθμό κατά τον οποίο οι μαθητές έχουν επιτύχει συνοχή ανάμεσα στις ηθικές διαστάσεις και την εμπλοκή τους στις διαδικασίες ομαδικής διερεύνησης.